

Izhaja vsaki četrtek in velja s poštnino vred iz v Mariboru z pošiljanjem na dom
na celo leto . 3 fl.
" pol leta . 1 fl. 50 k.
" 1/4 . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . 2 fl. 50 k.
" pol leta . 1 fl. 30 k.
" 1/4 . — fl. 62 k.
Posamezni listi se dobijo pri knjigarju Novaku na velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vredništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi ne prijemajo.

Oznanila se prijemajo, plača za vrstico je 10 k. in za kolek 30 k.

Štv. 29.

V Mariboru 31. oktobra 1867.

Tečaj I.

Gospodarske stvari.

Poglavitna pravila o ravnanju in izreji živine.

Če hočeš srečo imeti pri svoji živini
Točno pokladaj, zla ji ne vémi.

Domače živali prinašajo človeku mnogo mnogo haska in pripomorejo veliko k potrebam in k prijetnosti njegovega življenja, ker mu dajo naj boljšo in naj krepkejšo hrano, snov za oblačilo in za stoterne koristne reči. Če zaradi tega ima človek veliko pravno dolžnost proti živalim, dolžnost namreč, dobro z njimi ravnati in jim streči, ne glede na to, da mu tudi vera in dostojnost to dolžnost trdno nalaga.

Izpolnjevanje te dolžnosti bi moralo človeku s tem leže biti, ker se z njo lastni dobiček na tanko strinja. Dobra strežba in lepo ravnanje z živino pomnoži njen donesek za veliko. Živina si vidno opomore in daje, kakor iz hvaležnosti, s tem večji hasek. Proti temu kdor z živino slabo ravna, ima veliko in mnogotero škode. Ona se sama maščuje. Nekteri kmet toži, da ima vedno v hlevu nesrečo; če bi na tanko preiskaval, od kod ta nesreča pride, bi si dosti dostikrat očitati moral: od tebe samega pride; tvoja živina mora stradati, ti jo trpinčiš, ji preveč dela nalagaš; nimaš nobenega reda v hlevu itd. Od tod tvoja nesreča v hlevu! Na tem mestu hočemo nekoliko pravil o strežbi in ravnanju z živino predstavljati, desiravno se prav za prav sama od sebe razumejo.

Predvsem: Hrani svojo živad obilno in dobro, kakor je le mogoče. Če jo le na pol hraniš, imaš le škodo z njo; skoraj nič ne donese in zmiraj bolj hira. Lakota tlači živino kakor človeka in velik je greh, živino stradati pustiti. Obilna hrana se dvojno plačuje. Sočna zelenjad po letu in dobro seno s koreninami in čebuljicami vred po zimi pripravi molzni živadi naj večji donesek in pri tem se naj lepše redi. Pa nikdar ne smeš svoje živine s pokvarjeno pičo krmiti; ako je treba drugega kladenja ali druge krme, ne menjavaj prehitro in razdeli si krmo tako, da ti je ne bo nikdar zmanjkalo.

Pokladaj in napajaj vsak den točno, kakor danes tako jutre. Če se držiš trdnega reda, boš imel posebno zdravo živino; če mora dolgo stradati, je nemirna in se potem vtegne prejesti. Nemarni kmetje, leni hlapeci in deklet, ki enkrat zgodaj, drugokrat pozno, zdaj mnogo, zdaj malo jesti dajo, živino lahko na nič pripravijo. Tudi mora pri pokladanju in napajanju vse snažno biti in bedenj, gare in jasli se ne smejo v nesnagi pustiti. Pokladaj zmiraj le malo na enkrat, da bo živad vedno rada jela in krme ne popačila.

Hlev naj bo snažen. Nastiljaj živadi dobro in ne puščaj je v smradu ležati. Gnoj po letu vsak den izkidaj, drugače zrak okuži. Zdrav zrak je živini za življenje neobhodno potreben. Vsak zna, da je zrak, ki ga z dihanjem v se potegujemo, važen pri pripravljanju krvi v pljučah. Ako pa nima dosti kislica (Sauerstoff) v sebi, temuče je poln ogel-nokislina (Kohlensäure) kakor izsopljeni, in k temu še z amonijakom in drugimi škodljivimi gazi napoljen, gotovo ne more svoje naloge v živalskem truplu dobro izpolniti. Tedaj odpiraj hlev od časa do časa; to je k zdravju živine bolj ko vse drugo potrebno.

Hlev mora pravo toploto imeti. Za goved je 12° R., za konje, koze, ovce in svinje 8 — 10° R. naj bolj

primerno. Pahteča vročina, kakoršna se dostikrat najde v kravjih hlevih, škodi. Če pa zebe živino, več je, da si potrebno notrajno toploto pripravi ali pa k temu svojo mast porabi. Prehitro ohlajenje in sapa, ki skoz odprtine vleče, je dostikrat nevarnih nasledkov.

Snaži živino. V naravni prostosti, kedar se živali same snažiti zamorejo, so skoro vse v naj lepši snagi; pa živali, ki človeku primorane služijo, so dostikrat polne surada in mrčes. Nesnaga zadržuje kožo v svojem poslu, in mrčesi terpinčijo živad in ne dajo miru ne po dnevi ne po noči, tako da se ne more prav rediti. Tedaj snaži, češi svojo živino vsak den, da bo čedna in snažna. Zakaj ne zastoj se ne reče: dobro snaženo je na pol krmjeno. Če je živinče od pota ali dežja mokro, ženi ga v hlev in pobriši ga prav dobro s slamo in če je potrebno odeni ga toplo; plačalo ti bo ves trud in ne bo samo lepše temuče tudi zdravejše in močnejše. Stara navada na dosti krajih, svinje skoz cele tedne v istem blatu pustiti, se zmiraj bolj opušča in pozgubava. Pametni kmetje sprevidijo, da tudi svinjam snažen in suh hlev pomaga in da v čisti od časa do časa oprani koži veliko lepše in masnejše postanejo kakor one, ki zmiraj v blatu tičijo.

Ravnaj s svojo živino prijazno in rahlo. To ji dobro dene bolje kakor trmasto ali celo sirovo ravnanje, tudi ona postane prijazna in voljna. Brihtne živali, posebno konji, se lahko popačijo s samovoljnim in sirovim obnašanjem, in sila dosti napak, ki jih najdemo pri konjih in ki se pozneje ne dajo odvrniti, izvirajo edino iz takega krivega ravnanja. Napake in zlobe se ne vračijo lahko s sirovostjo, leže in dostikrat se odpravijo z neprehenljivo resnobo in tanko pazljivostjo. Zatorej skušaj zmirom z dobrim, s hudim ne prideš dalje.

Ne trpinči nikdar živali. Razdražljivost in nagla jeza je veliko zlo in prinaša posebno kmetu veliko škodo; človeku čast jemlje in ga k hudemu besedovanju in grdemu trpinčenju živali pripravi, kdor svojo vozno živad brez dostojne klaje pušča, kdor ji ne da potrebnega pokoja, kdor ji prevelike teže nalaga in s sirovim tepenjem in trpinčenjem njene zadnje moči napenja, ta sam živinče postane, in takega šugarja nima nobena pravična duša rada. Tudi huskanje grizečih psov na živino, ki se k mesnici žene, tako imenovano izkopovanje kozjih rogov, mučno naskriž vezanje telet itd. vse to je huda sirovost in greh.

Boleni živini skrbno streži. S skrbljivostjo in pazljivostjo se da večkrat hujše zlo odvrniti; ravno tako s pravočasnim varovanjem in dobro strežbo. Varuj se mazačev in sleparjev, pošlji rajši naravnost po zvednega živinskega zdravnika. Več ti pomaga, takemu goldinar dati kak nevednežu krajcar.

Ako vse pametno pretehtaš, lahko sprevidiš, da se dobro stanje živadi s tvojim lastnim dobičkom na tanko veže. Čem boljše se godi tvoji živini, čem več dela in lepše se redi, tem večji hasek ti donša. Sirovi, ki zanemarja svojo živino in jo na nič pripravi, sam sebi naj več škoduje. Zato varuj in streži svoji živini zavolj nje posebno pa za tebe samega voljo.

Pravični se smili svoje živine; pa bezbožnega sree je neusmileno.

Trsoznanstvo.

(Dalje.)

3. red. Listje kocinasto (slezasto, klobučinasto, filzig).

1. razred: listje s 3 capani.

Štev. 59. Kavka, mala ali črna, (tudi žlahna, edle Kauka, lat. varronia celebris).

Trs mal, prtljčast; rozje tanko, rdečerjavo, črnopikasto, kolenca čez 3 palce saksebi.

Listje okroglo, debelo, tricapno, malonarezano, večidel celo ali triostno; veruga peteljna večidel zaprta; rob redno, drobno in gosto nazobčan in zato listje prav poznato; dalje je zgoraj neravno, zgubano, proti jeseni rdečeblekasto ali celo rdeče, spodej debelokocinasto, rebra ostra ščetinasta; petlja 3 — 4 palce dolga, oster in rdečkast.

Grozd srednji ali mal, rahel, večidel vejast; tanki recelj do 3 palce dolg, rjavordeč; jagodni receljček prav bradovičast, z debelo ob zrelosti rdečkasto bunkico; jagoda pri brazgotini vtisnena, ošlatno pikčasta, mešiček žilav, sok aromatično dišaven.

Vr. Kavka je posebna štiriska, občutljiva trta, ktera le v dobri legi, v topli in suhi zemlji prav sladka in dišavna postane, naj bolj ji služi apnena, peščena in granitna ali zrnkasta zemlja na strmem, v kaki težki, mokri ilovici je nerodovitna nedišavna. V cvetu se smodi in se slaba kavka imenuje. Nekteri tudi mislijo, da je dvoje plemen, vendar je le ena. Kavka mora imeti dobro zemljo, ali se ji gnoji, da ne pride ob les; reže se na kratko, na čepce ali reznike, ker na bikih, šparonih je grozdje slabeje z neenakimi jagodami. V pripravnih gorica in dobrih letinah da kavka izvrstno, črno vino, močno dišavno kakor rizlečina, samo tako prijetne slaje nima. Slovito konjiško, rdeče vino ima hvalo le od rdečelistne kavke; več je drugega grozdja primešana, manj cene ima. Veliko je tudi na zemlji ležeče, ker okus in duh vina pride od te, naj je grozdno pleme še tako izvrstno, če mu zemlja ne stori, ne dobi svoje izvrstne dobrote.

(Dalje prihodnjič.)

Domače stvari.

Od kod so došli neki naši gospodarski pridelki? — Česnik je pripeljan iz Sicilije, hruške, čibula (luk) in fajzol iz Egipta; slive iz Afrike; hren iz Taljanske in Španjolske; marelice in breskve iz Perzije; špinaca iz Arabije; rž iz Sibirije; kostanji iz Taljanske; krastavci (murke) iz Ostindije; peteržilja iz Španjolske in krompir iz Amerike.

Kako si lepo in celo lahko zesažiš nože in vilice. Vreži sirovega krompirja na dvoje, potrosi notrajno stran z cigleno moko ali z okujino (železnino, s železnim praškom) in teri ž njimi nože in vilice.

Da vino dobi duh po muškatu, če tudi je plesnjivo. — Na 5 veder (pri nas na polovnjak) vzemi na zračnem mestu usušene ga bez govoga cveta in v nov pocinjen polični lonec deni za četrt lonca omenjenega cveta in nalij ga do vrha s tistim vinom, kateremu želiš muškato duh dati, in kuhaj, dokler se za dva prsta ne ukuha, odstavi potem lonec od ognja, razhlajeno in čisto vlij v lagev v vino in začepi ga. Čez 4 ali 5 dni poskusi; ako ti nima po tvoji volji še dosti muškatovega duha, ponovi še enkrat, kakor je gori rečeno bilo, pa bodeš vesel. Skušeno je. „Pučki Prijatelj.“

Kdor hoče rodovitno sadno drevje imeti, mora vsako jesen po deblih in vejah mah ostrgati in z navadno drevesino mažo pomazati. Maža se napravi, ako se ilovica in živo apno v gnojnici razmoči in nekoliko kravščka pridene. Da mladega drevja po zimi zajci ne poglodajo, še pridene tej maži malo ovčje krvi. Lesičja kri ali mast pridana pa zajce naj bolj odganja.

Dopisi.

Od sv. Križa pri Ljutomeru. Hočem nekaj omeniti, kar bi našemu kraju koristilo. Tukaj je bil izpit. Za voljo ljudskih šol bili so se srenjski predstojniki in spoštovani gospod župnik posvetovali, kako bi bilo za naprej, ali bi se otroki učili samo slovenski ali tudi nemški? Žalibog, sklenoli so za naprej nemški in slovenski jezik učiti. Ali kaj našim šolam treba gramatike in kaj drage nemščine? Jaz sem po svojih lastnih skušnjah prepričan, da je to celo nepotrebno in toliko potrebno, kakor kmetu peto kolo. Ljudje

bi se po svojih lastnih skušnjah že morali prepričati, da nam druga ne koristi, kakor slovenski poduk. Ali mislijo, da bodo sploh v Ljutomeru gospodi uradniki po nemški pisali? O ne! saj se vendar kedaj našega svetlega cesarja zapoved o ravnopravnosti izpolni. Po mojem mnenju bi bilo dobro, da bi se v naših šolah po Kozlarjevem zemljovidu naša domača zemlja spoznavala, drugo bi bilo poljedelstvo in kak se gnoj dela, in tretje sadjoreja, tudi živinoreja. O ko bi jaz kaj o živinoreji že prej znal, ne bi tak slabega hleva imel, kak ga zdaj imam, in tako tudi o sadjoreji bi boljših jablan gleštal. Druga nisem čul v šoli, kak o nemarnem Mikložu, kak ga je nekdo opominjal, da bi trato in grmovje iztrebil in s sadjem zasadil; in vendar mi je že to bilo v veliko korist in želja se mi je obudila za sadjorejo. Ker šola mora vse ob delavnikih zadostiti, bi bilo dobro, ako bi fantje bolj marljivo nedelsko šolo obiskovali in se jim razlagalo, kar bi bolj potrebno bilo. Kak pa se naše šole ob nedeljah obiskujejo? celi tropi fantov po nedeljah sem ter tje lečejo in nespodobne burke vganjajo. Enkrat pridem v šolo, in da se ne bi kdo zavzel, kak veliko število da sem našel, bili so trije in imeli so na tabli odštevanje in vendar eden ni mogel zračuniti. Ko sem jaz šolo obiskoval za gospoda Dominkuša, nas je vendar do trideset obiskovalo ali štirideset. Na prasanje, kak je to, da jih tak malo obiskuje, so djali sem že naznanil v Ljutomer, pa odgovora ne dobim. Naj še zdaj odgovorim nekaj g. dopisniku od sv. Benedikta. Gospod dopisnik je opazil ozke ogone in je za dobro spoznal širše svetovati; alj naj se nikdo ne prenaqli, naj si prej za skušnjo nekaj ogonov stori širokih, da se pred skusi. Jaz sem imel širokih ogonov 12 brazd in poleg toliko ozkih, in sem na ozkih več pšenice imel in jakše. Zakaj bi tedaj široke ogone imel? In istina je, da na ozkih tudi leži konj gre in ima tudi dovolj vleči. Zakaj bi se s širokimi ogoni pečali, ker po lastnih skušnjah vidimo, da imajo drugi slabše silje na širokih ogonih, kakor mi na ozkih. Jaz pa rečem, da kmet potrebuje prvič gnoj, drugič gnoj in tretjič gnoj in do volje bo vse rastle. Poglednimo naš „Sicilijanski otok,“ ki se k njemu more prištevati Bučane, Vržeje, Banovce, gornje in spodnje Krapje in Motatam, se celo plitvo orje in ozki ogoni delajo in imajo do volje lepo silje. Saj za krompir in za koruzo so še boljši široki ogoni, kakor ozki za kaj druga pa ne. Ko bi še naš dopisnik videl, kakše so naše gnojne jame, bi imel do volje grajati. Druga napaka so kožuhi, Nemci nas zatega del psujejo. To je res in psovali nas bodo, ako se tudi potegnemo v sukno. Zdaj še eno. Častiti spomin smo obhajali našemu slovenskemu pisatelju Antonu Krempeljnu 15. kimovca. Veliko rodoljubov se je zbralo na tisti dan. Naj več jih je bilo iz Vržeja, kar znači, da so tamošnji gospod župnik iskreni domoljub, ali iz naše fare jih je še veliko zaostalo, pa naj tisti dobro vedo, da, ako se kako veličansko poslopje zida, je treba naj pred umnih mož, kedar se stavijo stebri in ogli. Mi zidamo naše šlovensko slovsko poslopje, naj tedaj drugod ne zaostanejo, kadar se bodo stene zidale. Kogar se to tiče in kdor ni tam bil, naj vsak na prsa trka in reče; kriv sem, da nisem tam bil, silno sem kriv. J. K., kmet.

Iz Dobove pri Brežcah 26. oktobra 1867. Pri nas, potem pri Brežcah in krški vasi na Kranjskem je poslednja povodenj veliko škode napravila, ker je peneča Sava združena s Krko in niže nas tudi Sotla veliko jesenskih pridelkov: hajdo, zelje, buče, koruzo itd. deloma odnesla, deloma pa tako zblatila, da je ves naš up razdrila. Sava namreč nakipi, če v gornjih krajih sama ali pa Savina nagloma naraste in če ta preobilna voda za 24 do nas priteče. Včas si sami zračunimo, kdaj pride povodenj do nas, včas pa nam tudi to ni mogoče, kadar namreč imenovane vode nakipijo gori, ko je pri nas lepo vreme. Ko bi se nam od zgornjih krajev postavim od Ljubljane ali Celja ta reč po telegrafu naznanila, bi mi v 24 ali vsaj 12 urah nam pretečo nesrečo zvedeli in tako še svoje poljske pridelke od Vidma do ustja Sotle v Savo rešili. Morebiti nam okrajno zastopstvo, ki se pri nas posebno dolgo ne more na noge spraviti, v tej zadevi pomaga.

Sicer so letošnji pridelki pri nas hvala Bogu! tako obilni, da bode kmet precej lahko izhajal, posebno če ni primoran, svoje vinske kapljice pod nič prodati. Na Hrvaškem se namreč letošnjega vina vedro dobi po 2 fl. do 3 fl. in le kdor more počakati s svojim pridelkom, bode skupil primerno ceno. Tudi se sliši, da je v Vipavi in na Primorskem vino